

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
Φορμίωνος 83, Καισαριανή, τ.κ. 161 21. Τηλ. 210-7224123 fax.: 210-7223584
(Internet) <http://www.imkby.gr> - (e-mail) info@imkby.gr

Άριθμ. Πρωτ. Φ.1/3/102

Έν Καισαριανῇ τῇ 21ῃ Φεβρουαρίου 2025

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 312η

**Θέμα : « *Περί τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης
Τεσσαρακοστῆς* »**

Πρός

τούς Πανοσι(ολογι)ωτάτους καί Αἰδεσιμ(ολογι)ωτάτους
Πρεσβυτέρους
τούς Ἱεροκήρυκες καί τούς Ἐφημερίους

**τόν Ἱερολογιώτατο Διάκονο
καί τίς Ὁσιώτατες Μοναχές
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας.**

**Ἀγαπητοί Πατέρες καί Ἀδελφοί
Χαίρετε ἐν Κυρίῳ**

1. Ὁ πένθιμος χαρακτήρας τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς

α) Π ε ρ ί ο δ ο ς Π έ ν θ ο υ ς. Εἶπαμε πὼς ἡ Μεγάλη Σαρακοστή εἶναι κατανυκτικὴ περίοδος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας λατρείας καὶ ζωῆς. Ἀλλὰ γιὰ νὰ καταλάβουμε τοῦτο πρέπει προηγουμένως νὰ ποῦμε, ὅτι ἡ Μεγάλη Σαρακοστή εἶναι περίοδος Π έ ν θ ο υ ς καὶ πένθιμος εἶναι ὁ κύριος χαρακτήρας τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης αὐτῆς περιόδου. Ἀκριβῶς, ἐπειδὴ εἶναι περίοδος πένθους, γιὰ αὐτὸ καὶ πένθιμα, μαῦρα ἢ μώβ, καλύμματα περιβάλλεται ὑπὸ τῶν ἱερέων ἡ Ἁγία Τράπεζα, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ἁγία πρόθεσις, πένθιμα δὲ εἶναι καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια τῶν ἱερέων μας κατὰ τίς ἱερές Ἀκολουθίες καὶ τίς προηγιασμένες θεῖες Λειτουργίες. Πένθιμος εἶναι ἀκόμη καὶ ὁ τόνος, τὸ μέλος μὲ τὰ ὅποια ψάλλονται οἱ ὕμνοι τοῦ Τριωδίου, πένθιμος, σοβαρὰ καὶ κατανυκτικὴ καὶ ἡ ἀπαγγελία τῶν ψαλμῶν καὶ ὅλων τῶν ἱερῶν Ἀναγνωσμάτων. Ὅλα καὶ καθ' ὅλες τίς

ἡμέρες πένθιμα καὶ λυπητερά, πλὴν δύο ἡμερῶν τῆς Ἑβδομάδος, τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς. Αὐτές οἱ δύο ἡμέρες, ὅλα τὰ Σάββατα τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, πλὴν τοῦ Ἀγίου καὶ Μεγάλου Σαββάτου, καὶ ὅλες οἱ Κυριακές δὲν ἔχουν πένθιμο, ἀλλὰ ἐορταστικὸ χαρακτῆρα καὶ ἀφαιροῦνται τὰ μαῦρα ποὺ δηλώνουν τὸ πένθος καλύμματα καὶ ἄμφια, κατὰ τίς δύο αὐτές ἡμέρες καὶ χρησιμοποιοῦνται τὰ ἐορταστικά. Τὸ Σάββατο, διότι εἶναι ἡ τελείωσις καὶ κατάπαυσις ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς θείας δημιουργίας, καὶ ὁ Θεὸς μὲ τὴν 4ην ἐντολή του ὅρισε ὡς ἐορτὴ τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου. Ἡ Κυριακή, πάλι, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως, τῆς ἐκ νεκρῶν ἐγέρσεως τοῦ Κυρίου καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ λαμπροτέρα ὅλων τῶν ἐορτῶν ἐορτὴ καὶ πανήγυρις.

Περίοδος πένθους, λοιπόν, ἡ Μεγάλῃ Σαρακοστή. Καὶ γιατί περίοδος πένθους; Διότι μᾶς ὑπενθυμίζει καὶ μᾶς προετοιμάζει, μᾶς κατευθύνει πρὸς τὸ Πάθος, πρὸς τὰ σεπτὰ Πάθη καὶ τὸν σταυρικὸ θάνατο τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὰ Πάθη τοῦ Κυρίου, ὁ θάνατος καὶ ἡ Ταφή του, εἶναι τὰ πλέον θλιθερά καὶ πένθιμα, τὰ πλέον ὀδυνηρά καὶ ἄδικα γεγονότα στὴν ζωὴ τοῦ Κυρίου μας. Ἀλλ' ἀκόμη ἡ Μεγάλῃ Σαρακοστή μᾶς ὑπενθυμίζει καὶ τοῦτο τὸ θλιβερώτατο γεγονός, ὅτι τὰ πάθη τὰ δικά μας καὶ οἱ πολλές καὶ ἀμέτρητες ἁμαρτίες μας στάθηκαν ἡ αἰτία νὰ ὑποστῇ τὰ φρικτὰ πάθη ὁ Μονογενὴς καὶ Ἀναμάρτητος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἔπαθε ὁ Χριστὸς *ὕπὲρ ἡμῶν καὶ ἀντὶ ἡμῶν*, ὅπως ἀκριβῶς τὸ λέγουν οἱ ἅγιοί του Ἀπόστολοι «*Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν*» ὁ Πέτρος¹ καὶ «*εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανε*»² ὁ Παῦλος, «*ἵνα ἡμεῖς σωθῶμεν*». «*Χριστὸς γὰρ ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου*

¹ Ἀ' Πέτρου β' 21.

² Β' Κορινθίους ε' 14.

γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα»³ καὶ «ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν».⁴ Ἐμεῖς, λοιπὸν, ἡ αἰτία τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ μας. Καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας, εἶναι ὁ Ἀναμάρτητος καὶ ὁ Ἅγιος τῶν ἀγίων, τὸ ἀγιώτερο καὶ τὸ προσφιλέστερο πρόσωπο γιὰ ἐμᾶς. Καὶ τῶν παθῶν του οἱ αἵτιοι ἐμεῖς. Ἐμεῖς δηλαδὴ οἱ φονεῖς καὶ σταυρωτές του. Ἐμεῖς οἱ ἔνοχοι τοῦ μεγάλου ἀνοσιουργήματος, τοῦ φοβερωτέρου ἐγκλήματος ποὺ εἶδε ὁ κόσμος. Ἐμεῖς θανατώσαμε τὸν ἀγιώτατο καὶ ἀγαπητότατο Χριστό μας. Αὐτὰ τὰ φρικτὰ μᾶς ὑπενθυμίζει ἡ Μεγάλη Σαρακοστή. Αὐτὰ τὰ θλιβερά, τὰ θλιβερώτατα μᾶς λέγει. Καὶ πῶς νὰ μὴ πενθήσουμε; Πῶς νὰ μὴ κλάψουμε; Πῶς νὰ μὴ κατανυγοῦμε, νὰ μὴ στενάξουμε, νὰ μὴ συντριβοῦμε γιὰ τὸ μέγα κακὸ τὸ ὁποῖον ἐξ αἰτίας μας ἔγινε;

β) Π ε ρ ί ο δ ο ς Ν η σ τ ε ί α ς. Ἡ Μεγάλη Σαρακοστή εἶναι περίοδος πένθους. Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ περίοδος νηστείας. Ὅταν πενθεῖ ὁ ἄνθρωπος, τότε καὶ νηστεύει. Κυριαρχοῦν στὴν ψυχὴ του τὰ θλιβερά γεγονότα ποὺ τοῦ φέρουν τὸ πένθος καὶ γεμίζει ἡ ζωὴ του ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὴν ὀδύνη τῶν γεγονότων αὐτῶν. Αὐτὰ διαρκῶς σκέπτεται, αὐτὰ ἀναλογίζεται, αὐτὰ ἀπορροφοῦν καὶ τὴν σκέψη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του, αὐτὰ τὸν συνέχουν καὶ τὸν ἀπασχολοῦν, τὸν συντρίβουν, τὸν πικραίνουν ὡς τὰ τρίςβαθα τῆς ψυχῆς του καὶ δὲν τοῦ ἀφίνουν ὄρεξη καὶ σκέψη οὔτε γιὰ φαγητὸ οὔτε γιὰ ἀναψυχὴ οὔτε γιὰ ἀνάπαυση καὶ παρηγορία. Τοῦτο, τὸ ὅτι δηλαδὴ τὸ πένθος φέρει καὶ τὴν νηστεία, τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Κύριος. Κάποτε οἱ μαθητὲς τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ

³ Γαλάτας γ' 13.

⁴ Α' Πέτρου β' 24.

Προδρόμου μὲ τὴν πρόθεση νὰ διαφωτισθοῦν στὸ ζήτημα τῆς νηστείας, ἐπειδὴ ἔβλεπαν τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου νὰ μὴ νηστεύουν, ὅπως νήστευαν ἐκεῖνοι καὶ ὅπως νήστευαν καὶ οἱ Φαρισαῖοι, πλησιάζουν τὸν Χριστὸ καὶ θέτουν σ' Αὐτὸν τὸ ἐρώτημα: *«Διατί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλά, οἱ δὲ μαθηταί σου οὐ νηστεύουσι;»*.⁵ Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐρώτημα τῶν μαθητῶν τοῦ Προδρόμου. Καὶ ὁ Κύριος σ' αὐτὸ δίδει τὴν ἐξῆς ἀπάντηση: *«Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος; ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσι»*.⁶ Ἑρμηνεύοντες δὲ οἱ ἱεροὶ ἐρμηνευτές καὶ μάλιστα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυρίου λέγουν· *«Νυμφίον ἑαυτὸν ὀνομάζει (ὁ Χριστός) ὡς ἀρμοζόμενον ἑαυτῷ τὴν νέαν συναγωγὴν»*, ποὺ εἶναι ἡ ἀγία τοῦ Ἐκκλησίας, ἡμέρες δὲ κατὰ τίς ὁποῖες θὰ πάρουν ἀπὸ κοντά τους τὸν Νυμφίον εἶναι ὁ καιρὸς τοῦ πάθους καὶ τῆς σταυρώσεώς του, *«τὸν περὶ τοῦ πάθους προκαταβάλλεται λόγον»*, δηλώνοντας σ' αὐτούς, *«ὅτι ἀναιρεθήσεται»*, ὁπότε βέβαια τὸ Πάθος καὶ ἡ Σταύρωση καὶ ὁ θάνατος τοῦ Νυμφίου τους ἦταν γεγονότα μεγάλης θλίψεως καὶ οἱ ἡμέρες βαθυτάτου πόνου, βαρυτάτου πένθους. Καὶ ἡ Μεγάλη Σαρακοστή τί ἄλλο εἶναι; Πρωτίστως καὶ κυρίως ζωηρὴ καὶ ἔντονη ὑπόμνηση σέ ἐμᾶς τῶν παθημάτων τοῦ Νυμφίου μας Χριστοῦ, τοῦ Νυμφίου τῆς νύμφης Ἐκκλησίας, γενικῶς καὶ Νυμφίου κάθε χριστιανῆς ψυχῆς χωριστὰ καὶ ἰδιαιτέρως. Τὰ φρικτὰ τοῦ Σωτῆρος μας Πάθη ποὺ πρὸς αὐτὰ μᾶς κατευθύνει ἡ ἀγία καὶ μεγάλη Τεσσαρακοστή, μᾶς ὑπενθυμίζουν καὶ μᾶς καλοῦν κάθε ἡμέρα τῆς νὰ ἀναλογιζώμαστε, νὰ τὰ αἰσθανώμαστε ὡς δικά μας πάθη, νὰ τὰ

⁵ Ματθαίου θ' 14.

⁶ Ματθαίου θ' 15.

καθιστοῦμε βιώματά μας, κέντρο καὶ σκοπὸ τῆς ζωῆς μας, μελέτημα ἀδιάλειπτο καὶ ἐντρύφημα τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἀλλὰ τὰ Πάθη τοῦ Σωτῆρος μας Χριστοῦ, ἔχοντας ζωηρότερο τίς ἡμέρες αὐτές πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας καὶ μὲ τὸ αἶσθημα καὶ τὴν σκέψη μας σ' αὐτά, ζοῦμε μέ τό νά λυπούμαστε καὶ νά πενθοῦμε, μὲ βαθυτάτη λύπη καὶ μὲ βαρὺ πένθος νά γεμίζει ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ζωὴ μας. Ἀλλὰ τότε πρέπει καὶ νά νηστεύουμε, ἀφοῦ τὸ πένθος αὐτομάτως ἐπιβάλλει τὴν νηστεία. Ἄνθρωπος ποὺ πενθεῖ, Χριστιανὸς συντετριμμένος ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὴν ὀδύνη τῶν παθῶν καὶ τοῦ σκληροῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ του, τὸν ὁποῖο ὑπέστη εἰδικῶς χάριν αὐτοῦ, ποῦ νά βρεῖ καιρὸ καὶ ὄρεξη νά σκεφθεῖ τὴν καλοζωΐα καὶ νά στραφεῖ πρὸς τίς ἀπολαύσεις καὶ τὰ φαγοπότια τῆς ἀνοικτῆς κοσμικῆς ζωῆς; Περιορίζεται στὰ ἀπλά, τὰ λίγα, τὰ στοιχειώδη καὶ λιτὰ φαγητά, στὴν ξηροφαγία ἀκόμη ὀρισμένες ἡμέρες, γιὰ νά μὴ ἀποσπᾶται ἡ σκέψη του ἀπὸ τὰ σωτήρια Πάθη τοῦ θείου Νυμφίου καὶ Λυτρωτοῦ του καὶ γιὰ νά μὴ καταπίπτει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ προσοχὴ του ἀπὸ τὰ πνευματικὰ στὰ βιοτικὰ καὶ ἐπίγεια. Ἀπωθεῖται, ἐκτοπίζει, βγάζει ἀπὸ τὸν νοῦ του «*πᾶσαν τὴν βιοτικὴν μέριμναν*», γιὰ νά μένει προσηλωμένος στὰ θεῖα καὶ ἀπορροφημένος ἀπὸ τὰ μέγιστα καὶ σωτηριωδέστατα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ του, τὸν Σταυρό, τὴν Ταφὴ καὶ τὴν Ἀνάστασή του. Καιρὸς πένθους, καὶ μεγάλου μάλιστα πένθους ἡ περίοδος τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Γιὰ τοῦτο καὶ καιρὸς ν η σ τ ε ί α ς.

γ) Π ε ρ ί ο δ ο ς μ ε τ α ν ο ί α ς καὶ σ υ ν τ ρ ι β ῆ ς. Βεβαίως ὅλη μας ἡ ζωὴ καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν στιγμή ποὺ ὁ Θεὸς στήν ἄπειρη εὐσπλαγχνία καὶ ἀγαθότητα μᾶς φέρνει περιστάσεις εὐνοϊκές, γιὰ νά

γνωρίσουμε τὸ ἅγιο θέλημά του καὶ μᾶς ἀνοίγει ἔτσι τὸν δρόμο τῆς μετανοίας, ἀπὸ τὴν στιγμή ἐκείνη τῆς θείας κλήσεως καὶ ἔπειτα, ὅλη μας ἡ ζωὴ εἶναι καιρὸς μετανοίας καὶ συντριβῆς καὶ ἀνεπιφυλάκτου στὸν Θεό καὶ Πατέρα ἐπιστροφῆς. Αὐτὴ δὲ τὴν ἔννοια καὶ σημασία ἔχει καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ τὸν λέγει στὴν ἀρχὴ ὁ προφήτης Ἡσαΐας καὶ ἐπαναλαμβάνει ἔπειτα ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «*ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας*».⁷ Καιρὸς εὐπρόσδεκτος καὶ ἡμέρα σωτηρίας, καιρὸς δηλαδὴ ποὺ μᾶς δέχεται ὁ Θεὸς σέ μετάνοια καὶ μᾶς χαρίζει τὴν σωτηρία εἶναι ὁ καιρὸς τῆς παρούσας ἐπιγείου καὶ προσωρινῆς ζωῆς μας. Σ' αὐτὸν τὸν καιρὸ μᾶς καλεῖ, ὁ Θεὸς μὲ τὸν ἅγιον λόγο του καὶ μᾶς δέχεται στὴν ἀγία του Ἐκκλησία, ἡ ὁποία γιὰ ὅλους μας εἶναι τὸ ταμεῖο τῆς χάριτος καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς σωτηρίας. Ὅλη μας ἡ ζωὴ. Ἰδιαιτέρως ὅμως καιρὸς ζωηρῆς καὶ ἐκδηλης, πλήρους καὶ τελείας μετανοίας καὶ βαθυτάτης ὥς τὰ μύχια τῆς ψυχῆς μας συντριβῆς εἶναι ἡ κατανυκτικὴ περίοδος τοῦ Τριωδίου καὶ ἡ πένθιμος περίοδος τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Τὸ Τριώδιο εἶναι κατὰ ἓνα εἰδικὸ τρόπο καὶ λόγο, περίοδος μετανοίας, ποὺ μᾶς διδάσκει τί εἶναι μετάνοια, ποιά τὰ συναισθήματα καὶ τὰ στάδια τῆς μετάνοιας καὶ ποιοῖ οἱ ἄγλαοὶ καὶ σωτήριοι καρποὶ της. Λέγεται δὲ ἐκεῖ καὶ τονίζεται, ὅτι τὸ Τριώδιο μὲ τίς παραβολὰς καὶ τὰ παραδείγματα τῆς μετανοίας τοῦ Τελώνου, πρῶτον, τοῦ Ἀσώτου, ἔπειτα, μὲ τὸ Εὐαγγέλιο τῆς Δευτέρας τοῦ Κυρίου Παρουσίας καὶ τῆς μελλούσης φοβερᾶς καὶ ἀδεκάστου ἀπὸ τὸν δίκαιο Κριτὴ κρίσεως ὅλων μας, μὲ τὴν ἔξωση τοῦ Ἀδὰμ ἐκ τοῦ Παραδείσου κατὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς καὶ μὲ τὴν ἱκετήριον δέηση πρὸς τὸν Χριστὸ τῆς μετανοοῦσης ψυχῆς «*Τῆς μετανοίας ἀνοιξόν μοι πύλας*

⁷ Β' Κορινθίους στ' 2.

*Ζωοδότα», καλλιεργεῖ καὶ ἀναπτύσσει τὸ πνεῦμα καὶ τὸ συναίσθημα τῆς μετανοίας, καὶ εἶναι προπαρασκευαστικὸ στάδιο τῆς μετανοίας τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τῆς ὁλοκληρωτικῆς μετανοίας κάθε πιστοῦ ποὺ θὰ ἐκδηλωθεῖ μὲ ὅλη της τὴν συναίσθηση, τὴν ταπείνωση καὶ τὴν συντριβὴ τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστῇ. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ Ἁγία Ἐκκλησία πυκνώνει τώρα καὶ ἐντείνει τὴ διδαχὴ, τὰ παραδείγματα καὶ τὰ συνθήματά της περὶ μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς. Τὰ ἱερά της Ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, οἱ εὐλαβεῖς ὕμνοι καὶ τὰ κατανυκτικὰ τροπάρια της, τὰ Ἰδιόμελα τροπάρια τοῦ Ἑσπερινοῦ τῶν Κυριακῶν, ὁ Μέγας Κανὼν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου Κρήτης ποὺ ψάλλεται τμηματικῶς μὲν στὰ μεγάλα Ἀπόδειπνα τῆς Καθαρᾶς Ἑβδομάδος, ὁλόκληρος δὲ τὴν Τετάρτη τὸ βράδυ τῆς Ἑ ἑβδομάδος, τίποτε ἄλλο δὲν κάνουν παρὰ νὰ παρουσιάζουν τὸ μέγα κακὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀποστασίας καὶ τὸ μέγα ἀγαθὸ τῆς μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς στὸν οὐράνιο Πατέρα. Αὐτὰ ἀποτελοῦν ἓνα μακρὸ καὶ ἀδιάκοπο καὶ συνεχὲς κήρυγμα μετανοίας καὶ κατανύξεως καὶ ἐπιστροφῆς. Δύο ἑβδομάδες στήν συνέχεια τὴν Γ' καὶ τὴν Δ' ἀπὸ τίς παραβολές τοῦ Ἀσώτου καὶ τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου παίρνει ἀφορμὴ, παραδείγματα, νοήματα καὶ ρήματα γιὰ νὰ δείξει πόσο σωτήρια καὶ ἀναγκαῖα εἶναι ἡ μετάνοια καὶ νὰ παρακινήσει στὴν μετάνοια αὐτή. Καὶ συνεχίζει ἀπὸ τῆς πρώτης Κυριακῆς, τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου, μέχρι τῆς Πέμπτης, τῆς τελευταίας Κυριακῆς τῆς Μεγάλῃ Σαρακοστῆς νὰ ψάλλει τὸν πρωῒνὸ κατανυκτικὸ ὕμνο «*Τῆς μετανοίας ἄνοιξόν μοι πύλας Ζωοδότα...*», καὶ τὸν πρὸς τὴν Παναγία Μητέρα τοῦ Κυρίου «*Τῆς σωτηρίας εὐθυνόν μοι τρίβους, Θεοτόκε*».*

Ἐπειτα, αὐτὴ εἶναι ἡ γενικὴ ἀντίληψη, ἡ κοινὴ γνώμη καὶ τὸ κοινὸ αἶσθημα. Ὅτι ἡ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ εἶναι ἡ περίοδος τῆς νηστείας, τῆς μετανοίας, τῆς ἐξομολογήσεως, τῆς θείας Κοινωνίας. Ἐπαναλαμβάνουμε, ὅτι ὅλη μας ἡ ζωὴ ἀπαιτεῖ μετάνοια καὶ ἐξομολόγηση καὶ θεία Κοινωνία καὶ καθ' ὅλη μας τὴν ζωὴ πρέπει ὅλοι μας, χωρὶς σταμάτημα καὶ διακοπὴ νὰ ἀσκοῦμε ἐντατικῶς μάλιστα τὰ ἱερὰ καὶ σωτήρια αὐτὰ καθήκοντά μας. Λέγουμε ὅμως τώρα, ὅτι ἐκτὸς τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φωνῆς τῆς Ἐκκλησίας μας, καὶ τὸ κοινὸ φρόνημα καὶ αἶσθημα εἶναι, ὅτι καὶ ἂν παραμελεῖ κανεὶς τὰ καθήκοντά του αὐτὰ ὅλο τὸν ἄλλο χρόνο, πρᾶγμα ἀπαράδεκτο, τώρα τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστῇ θὰ σκεφθεῖ διαφορετικὰ, θὰ συναισθανθεῖ πὼς εἶναι ἁμαρτωλός, πὼς πρέπει νὰ ἐτοιμασθεῖ γιὰ νὰ κοινωνήσῃ καὶ θὰ σπεύσῃ καὶ νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ἐξομολογηθεῖ, καὶ νὰ νηστεύσῃ, νὰ ζητήσῃ συγχώρηση καὶ νὰ δώσῃ συγχώρηση, νὰ συμφιλιωθεῖ καὶ ἐτοιμασμένος νὰ προσέλθῃ σάν Χριστιανὸς καὶ αὐτὸς στὸ μέγα Μυστήριον καὶ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ποτήριον τὸν Ἄρτον τῆς ζωῆς. Ἔτσι βλέπουμε ὅλη μὲν τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστῇ, ὅλως ἰδιαιτέρως δὲ τὴν πρώτη καὶ τελευταία, Καθαρὰ καὶ Μεγάλῃ Ἑβδομάδῃ, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά, καὶ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι Χριστοῦγεννα καὶ Πάσχα μόνον θὰ θυμηθοῦν πὼς εἶναι Χριστιανοί, νὰ τρέχουν στὴν Ἐκκλησίαν νὰ ζητήσουν καὶ αὐτοὶ πνευματικό. Βλέπουμε πὼς οἱ πνευματικοὶ ὅσοι καὶ ἂν εἶναι δὲν μποροῦν νὰ ξαποστάσουν ἀπὸ τὴν πολλὴ ἐξομολόγηση, πὼς καὶ μέχρι βαθείας νυκτὸς συνεχίζουν νὰ δέχονται καὶ νὰ ἐξομολογοῦν. Τί δηλώνει τοῦτο; Αὐτὸ ποὺ εἶπαμε παραπάνω, ὅτι καὶ ὁ πολὺς κόσμος καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἁγνοίας ἀκόμη γνωρίζουν, ὅτι ἡ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ εἶναι καιρὸς μετανοίας καὶ συνέρχονται τότε, ἔστω καὶ ἀτελῶς, καὶ

αισθάνονται τὴν ἀνάγκη τῆς ἐξαγορεύσεως τῶν δικῶν τοὺς ἁμαρτιῶν καὶ τῆς θείας Κοινωνίας, καὶ τρέχουν στὸν πνευματικό. Ἐπαναλαμβάνουμε ὅμως καὶ τονίζουμε, πὼς ὄχι τότε μόνο, ὄχι μόνο ἡ Μεγάλη Σαρακοστή, ἀλλὰ κάθε ἡμέρα τῆς ζωῆς μας εἶναι καιρὸς μετανοίας καὶ κάθε φορὰ ποὺ θὰ νοιώσουμε τύψεις στὴν ψυχὴ καὶ βάρος ἐνοχῆς στὴν συνείδησή μας πρέπει νὰ σπεύδουμε στὸν πνευματικό καὶ μὲ εἰλικρινῇ ἐξομολόγησι νὰ καθαρίζουμε τὸ ἐσωτερικό μας καὶ νὰ ἐπανευρίσκουμε τὴν γαλήνη τῆς συνειδήσεώς μας, τὴν χαρὰ καὶ τὴν εἰρήνη τῆς ψυχῆς μας. Κάθε φορὰ, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι Μεγάλη Σαρακοστή. Κάθε φορὰ, καὶ ἂς μὴ περιμένουμε τὴν Μεγάλη Σαρακοστή. Κάθε φορὰ, ἀλλὰ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Τεσσαρακοστή, μιὰ ποὺ καὶ οἱ ἡμέρες τὸ καλοῦν, ἂς προβαίνουμε σέ γενικὴ καὶ ὁλότελη μετάνοια καὶ ἐξομολόγησι καὶ ἂς κάνουμε τελεία κάθαρσι καὶ ἐξαγνισμό τῆς ζωῆς καὶ τῆς ψυχῆς μας. Καὶ νὰ μὴ περιμένουμε τὴν Μεγάλη Ἑβδομάδα γιὰ τὴν ἐξομολόγησή μας, διότι τότε καὶ οἱ πνευματικοὶ δὲν ἔχουν καιρό. Ἐγκαίρως, ἐνωρίτερα, ἀπὸ τὴν πρώτη, τὴν Καθαρὰ ἑβδομάδα, καὶ πρωτύτερα, ἀκόμη ἀπὸ τίς πρώτες ἑβδομάδες καὶ ἡμέρες τοῦ Τριωδίου, ἂς τακτοποιοῦμε τὰ πράγματά μας καὶ ἂς κανονίζουμε τὸν χρόνο τῆς ἐξομολογήσεώς μας, ὥστε μὲ ἄνεσι καὶ ἡρεμία νὰ ἐκτελοῦμε τὸ ἱερώτατο τοῦτο τῆς σωτηρίας μας καθῆκον καὶ μυστήριον.

2.Ὁ πνευματικὸς σκοπὸς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

δ) Π ε ρ ί ο δ ο ς π ν ε υ μ α τ ι κ ῆ ς π ε ρ ι σ υ λ λ ο γ ῆ ς.
Ἀσφαλῶς καὶ ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παραλειφθεῖ νὰ

λεχθεῖ πὼς ὁ Χριστιανός, ὡς ἄνθρωπος πνευματικός, πάντοτε σέ
περισυλλογή πρέπει νὰ βρίσκεται καὶ σέ καμμία ὥρα καὶ στιγμή τῆς
ζωῆς του ἐπιτρέπεται νὰ ἀφίνει τὸν νοῦ του νὰ διασκορπίζεται ἐδῶ καὶ
ἐκεῖ καὶ νὰ μετεωρίζεται ἡ σκέψη του καὶ νὰ ἀπροσεκτοῦν οἱ ὀφθαλμοί
του καὶ νὰ ματαιολογεῖ ἡ γλῶσσα καὶ τὸ στόμα του. Διότι τότε
δημιουργοῦνται ρήγματα στὴν πνευματικὴ ζωὴ του καὶ βρίσκει εὐκαιρία
ὁ ἀκοίμητος ἐχθρὸς τῆς ψυχῆς νὰ εἰσβάλει σ' αὐτὴ καὶ νὰ φθείρει ὅλο
τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο. Πάντοτε, λοιπόν, περισυλλογή, ἡμέρα καὶ
νύκτα προσοχὴ καὶ ἄγρυπνος ἐπιτήρηση τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὥστε νὰ
εἴμαστε ἀσφαλισμένοι ἀπὸ τίς προσβολές καὶ ἐπιθέσεις τοῦ πονηροῦ.
Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἔχουμε καὶ νὰ προσφέρουμε στὸν Σωτῆρα μας τὴν πλήρη
καὶ τελεία μετάνοιά μας κατὰ τὴν ἀγία καὶ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή, εἶναι
ἀνάγκη εἰδικώτερα κατὰ τὴν περίοδο αὕτῃ τῆς κατανύξεως καὶ
συντριβῆς νὰ ἐπιδιώξουμε ἀκριβέστερη καὶ αὐστηρότερη περισυλλογή.
Ὁ νοῦς, ἡ καρδιά, ἡ σκέψη μας, τὰ μάτια καὶ τὰ αὐτιά καὶ ἡ γλῶσσα μας
νὰ περιμαζευθοῦν ἀπὸ τὰ ἔξω καὶ νὰ στραφοῦν στὰ ἔσω. Ἡ προσοχή
μας, ἡ ἔρευνά μας, ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ κριτικὴ μας, ὅσον τὸ δυνατὸ μάλιστα
αὐστηρά νὰ ἐπικεντρωθεῖ στὸν ἑαυτόν μας. Ἡ προσπάθειά μας γιὰ νὰ
γνωρίσουμε καὶ νὰ τακτοποιήσουμε τὸν ἑαυτό μας νὰ εἶναι συνεχής,
ἀδιάλειπτη καὶ ἀμέριστη. Ὁ πόθος μας, νὰ εἶναι νὰ ἐξαγνισθεῖ ἡ ψυχὴ
μας, καὶ νὰ ἐξαγιασθεῖ ἡ καρδιά μας, νὰ λαμπρυνθεῖ ὅλη μας ἡ ζωὴ, ἡ
ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ, ὥστε ἄσβεστη νὰ εἶναι καὶ διακαῆς καὶ
φλογερή. Αὐτοσυγκέντρωση. Αὐτογνωσία. Αὐτοκριτικὴ. Αὕτῃ εἶναι ἡ
περισυλλογὴ ποὺ προέχει καὶ ἐπιβάλλεται τώρα ἰδίως τὴν Μεγάλῃ
Σαρακοστή, καὶ ἡ ὁποία καὶ τὴν αὐτογνωσία θὰ φέρει καὶ τὴν μετάνοια,
πλήρη καὶ τελεία, καὶ θὰ καρποφορήσει, καὶ τὴν συντριβὴ καὶ

έξομολόγηση βαθεΐα, είλικρινή, καί συγκινητική θά παρουσιάσει. Ένα πρακτικό μέσο πρὸς ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς περισυλλογῆς εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ὑποδεικνύει ὁ Κύριος στὸ Εὐαγγέλιό του, ὅσον ἀφορᾷ εἰδικώτερα τὴν ταπεινὴ καὶ ἀθόρυβο προσευχή. Ἴδου τί λέγει «*Σὺ ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ*».⁸ Νὰ τὸ μεταφέρουμε τοῦτο στὴν περισυλλογή, ἡ ὁποία, ὅπως στὴν μετάνοια, ἔτσι καὶ στὴν προσευχή εἶναι ἀναγκαία καὶ πρέπει νὰ προηγεῖται. Λοιπὸν, ὅταν θέλεις νὰ στραφεῖς στὸν ἑαυτὸν σου γιὰ αὐτοσυγκέντρωση καὶ αὐτοκριτική, ὅταν αποφασίσῃς δηλαδὴ νὰ κάνεις περισυλλογή, φεῦγε τοὺς δρόμους, φεῦγε τίς συντυχίες καὶ συνεντεύξεις (συνομιλίες) τῶν ἀνθρώπων, φεῦγε τοὺς θορύθους, φεῦγε τίς ἀγορές. Ἔχε ἓνα δωμάτιο στὸ σπίτι σου, δωμάτιο ἀπόμερο καὶ ἤσυχο, ὅσον σοῦ εἶναι δυνατόν, δωμάτιο καὶ γωνία καὶ χῶρο ἱερὸ προσευχῆς καὶ περισυλλογῆς. Αὐτὸ νὰ εἶναι τὸ ταμιεῖο σου. Ἐκεῖ πῆγαινε. Καὶ ἐκεῖ κλείσου, μέσα στὸ δωμάτιο, τὸ ταμιεῖο σου. Καὶ ἐκεῖ κλείσου καὶ στὸν ἑαυτὸ σου. Κλείσου, βυθίσου, χώσου στὰ βάθη τῆς ψυχῆς σου. Ἐκεῖ, μόνος, κατάμονος, μόνος μὲ τὸν ἑαυτὸ σου, μόνος καὶ μὲ τὸν παντεπόπτη Θεό σου, ἀναθεώρησε τὴν ζωὴ σου, ἐξέτασε τὸν ἑαυτὸ σου, ἐρεῦνησε τὴν συνείδησή σου, κρῖνε, ἀμερόληπτα καὶ ἀντικειμενικά, σάν ξένος, σάν τρίτος, σάν δίκαιος καὶ ἀληθινὸς κριτὴς κρῖνε τίς σκέψεις σου, τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τοὺς λόγους σου, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ ἐλατήριά σου, τίς πράξεις καὶ τὰ ἔργα σου, ὅλο σου τὸν βίον, ὅλη σου τὴν διαγωγή καὶ συμπεριφορά σου. Συμμαζέψου καλὰ στὸν ἑαυτὸ σου καὶ κρῖνε τὸν ἑαυτὸ σου. Καὶ θὰ βρεῖς ἔπειτα ἀπὸ μία τέτοια τελεία ἀπομόνωση καὶ περισυλλογή, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ τόσο ἀκριβῆ καὶ αὐστηρὰ

⁸ Ματθαίου στ' 6.

αυτοέρευνα και αυτοκριτική θα βρεῖς ἓνα ἀλλότριο κόσμο, ἀλλότριο και ξένο και ἐχθρικό πρὸς τὸν Θεὸ και πρὸς τὸν ἑαυτὸ σου, τὸν χριστιανικό. Θα βρεῖς πάθη και κακίες και παραβάσεις και παρεκτροπές και παρανομίες μεγάλες και πολλές. Θα βρεῖς ἁμαρτία. Θα βρεῖς εὐθύνη. Θα αἰσθανθεῖς ἐνοχή. Θα δοκιμάσεις ντροπή. Θα ἀντικρύσεις κρίση και κατάκριση και καταδίκη. Και θα ἀνακράξεις ὅπως και ὁ Δαβὶδ «*Ἡμάρτηκα τῷ Κυρίῳ*». Θεέ μου, εἶμαι ἁμαρτωλός. Και πόσο ἁμαρτωλός, πόσο ἐνοχος και κατάκριτος εἶμαι ἐμπρὸς σου, Κριτὰ δικαιοτάτε! Και θα μετανοήσεις. Θα συντριβεῖς και θα στενάξεις, ὅπως ὁ Τελώνης. Θα κλάψεις, ὅπως ἡ Πόρνη. Θα χύσεις δάκρυα πικρά, ὅπως ὁ Πέτρος. Θα φωνάξεις τὸ «ἡμαρτον», ὅπως ὁ Ἄσωτος. «*Ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ*». «*Πάτερ, ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν και ἐνώπιόν σου, και οὐκέτι εἰμι ἄξιος κληθῆναι υἱός σου*». Στὴν μετάνοια, λοιπόν, ὁδηγεῖ ἡ περισυλλογή, κατ' εὐθεΐαν στὴν μετάνοια. Και τώρα Μεγάλη Σαρακοστή. Καιρὸς μετανοίας, ὅπως ἔχουμε πεῖ. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ καιρὸς περισυλλογῆς, συνεχοῦς και ἀκριβεστάτης περισυλλογῆς, γιὰ νὰ ἔλθει ἡ μετάνοια, νὰ ἀκολουθήσει ἡ κατάνυξη, νὰ συντελεσθεῖ ἡ συντριβή, και νὰ δοθεῖ ἡ πολυπόθητος ἄφεσις.

Ἄς προσθέσουμε ὅμως και τοῦτο. Ὅπως σέ κάθε ἔργο ἀγαθό, σέ κάθε πράξη ποὺ ἀφορᾷ στὴν σωτηρία μας εἶναι ἀναγκαία ἡ θεία χάρη, ἡ ἄνωθεν ροπή, ποὺ λέγει και ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἔτσι και στὸ ζήτημα τῆς πνευματικῆς μας περισυλλογῆς. Πράξη ἱερὰ και πνευματικὴ ἀποβλέπουσα στὴν ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ μας ποὺ εἶναι ἡ ἀφετηρία τῆς μετανοίας μας, ἔχει ἀνάγκη τῆς θείας χάριτος, δηλαδὴ τῆς θερμῆς και ἐπιμόνου προσευχῆς. Και τοῦτο σημαίνει, ὅτι πρὶν ἀρχίσεις τὴν περισυλλογή σου,

προσευχήσου, Χριστιανέ. Προσευχήσου καὶ παρακάλεσε μὲ θέρμη καὶ ἐπιμονή τὸν πολυεύσπλαγχο Κύριό μας νὰ σοῦ δώσει περισυλλογή, νὰ σοῦ χαρίσει δηλαδή καὶ πόθο καὶ πνεῦμα αὐτογνωσίας καὶ αὐτοκριτικῆς, καὶ θεῖο φωτισμό, γιὰ νὰ βρεῖς καὶ νὰ ἐπισημάνεις τὰ πάθη καὶ ἐλαττώματά σου, τίς παρεκτροπές καὶ τὰ σφάλματά σου, τίς κακίες καὶ τίς πτώσεις σου, νὰ σοῦ χορηγήσει πλούσια τὴν θεία χάρη καὶ ἐνίσχυσή Του, ὥστε καὶ τὴν περισυλλογή σου πλήρη καὶ τελεία νὰ ἐπιτύχεις καὶ τὴν συναίσθηση τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῆς ἐνοχῆς σου ἀκεραία νὰ διακρατήσεις, ὥστε γρήγορα νὰ προχωρήσεις σέ μετάνοια καὶ ἐξομολόγηση καὶ νὰ λάβεις τὴν ἄφεση.

Ἡ ἁγία Ἐκκλησία μας τώρα ιδίως τὴν Μεγάλη Σαρακοστή ἔχει ἓνα εἰδικὸ ὕμνο μὲ τὸν ὁποῖο παρακαλεῖ τὸν Θεὸ νὰ δώσει στοὺς Χριστιανούς του αὐτὴν τὴν περισυλλογή. Παρουσιάζει τὸν ἁμαρτωλὸν ποὺ συναισθάνεται πὼς ἔχει ἀνάγκη μετανοίας νὰ προσεύχεται στὸν Θεὸν καὶ νὰ λέγει:

«Τὸν διεσπαρμένον μου νοῦν συνάγαγε, Κύριε, (τὸν διεσκορπισμένον μου νοῦν συμμαζεψέ τον, Κύριε) καὶ τὴν χερσωθεῖσάν μου καρδίαν καθάρισον, ὡς τῷ Πέτρῳ διδούς μοι μετάνοιαν, ὡς τῷ Τελώνῃ στεναγμόν, καὶ ὡς τῇ πόρνῃ δάκρυα, ἵνα μεγάλη τῇ φωνῇ κραυγάζω σοι· Ὁ Θεὸς σῶσόν με, ὡς μόνος εὐσπλαγχνος καὶ φιλόανθρωπος».

ε) Π ε ρ ί ο δ ο ς π ρ ο σ ε υ χ ῆ ς. Γιὰ τὴν προσευχή, χωρὶς νὰ ὀρίσει εἰδικὸ χρόνο γιὰ αὐτὴ ὁ Κύριος εἶπε· «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε»,⁹ τὸ ὁποῖο σημαίνει, πὼς εἶναι ἀνάγκη πάντοτε ὁ Χριστιανὸς νὰ προσεύχεται. Ἀλλῶς τε τὸ

⁹ Ματθαίου ιστ' 41.

εἶπε σέ ἄλλη περίστασις ὁ Χριστός· «ἀγρυπνεῖτε ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι».¹⁰ Προσέχετε νὰ μὴ σᾶς παίρνει ὁ ὕπνος τῆς ἀκηδίας, δηλαδή τῆς ἀδιαφορίας γιὰ τὴν ψυχικὴ σας σωτηρία, ἀλλὰ νὰ στέκεσθε ἀγρυπνοὶ φύλακες τῆς ψυχῆς σας καὶ νὰ προσεύχεσθε σέ κάθε ὥρα καὶ στιγμή γιὰ τὴν σωτηρία σας αὐτήν. Καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ἀργότερα ὁ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε»,¹¹ ἀκατάπαυστα, χωρὶς νὰ σταματᾶτε ποτέ, νὰ προσεύχεσθε καὶ νὰ παρακαλεῖτε τὸν Θεὸ γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀσφάλειά σας, πρόοδο καὶ προκοπή. Καὶ εἶναι ἐπίσης τὸ ἴδιο ποὺ ἔλεγε καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος «Θεοῦ μνημονευτέον μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον». Νὰ προτιμᾶς νὰ θυμᾶσαι τὸν Θεὸν παρὰ νὰ ἀναπνέεις. Δηλαδή πιὸ μεγάλη ἀνάγκη εἶναι νὰ ὑψώνεις τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά σου στὸν Θεὸ καὶ νὰ προσεύχεσαι σ' αὐτόν, παρὰ νὰ ἀναπνέεις. Καὶ διαφορετικὰ νὰ τὸ ποῦμε. Ἄν χρειάζεται δέκα καὶ ἑκατὸ φορές νὰ ἀναπνέεις γιὰ νὰ κρατήσεις τὴν ζωὴ σου καὶ νὰ μὴ πάθεις ἀσφυξία, χίλιες φορές εἶναι ἀναγκαιότερο νὰ προσεύχεσαι, γιὰ νὰ κρατεῖς μὲ τὴν προσευχή σου τὴν πνευματικὴ σου ὑπόστασις καὶ ζωὴ καὶ νὰ μὴν ὑποστεῖς τὸν αἰώνιο τῆς ψυχῆς σου θάνατο. Λοιπόν, προσευχή, προσευχή, προσευχή· πάντοτε δέησις καὶ προσευχή. Καὶ αὐτὸ γιὰ κάθε ὥρα καὶ γιὰ κάθε στιγμή. «Ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ», ποὺ λέγει καὶ ὀρισμένη τῆς Ἐκκλησίας μας εὐχή. Ἀλλ' ἂν αὐτὸ ἰσχύει γιὰ ὅλο τὸν χρόνον τοῦ ἔτους καὶ τῆς ζωῆς μας, ἃς σκεφθοῦμε πόσον ἰσχύει γιὰ τὴν περίοδο τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Τὸ πρᾶγμα εἶναι αὐτονόητο. Ἀφοῦ τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστῇ ζητοῦμε νὰ προσεγγίσουμε περισσότερο καὶ τελειότερο τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἐξασφαλίσουμε περισσότερα

¹⁰ Λουκᾶ κα' 36.

¹¹ Ἀ Θεσσαλονικεῖς ε', 17.

πνευματικά έπιτεύγματα, πνευματικά χαρίσματα, άρετή, άγιότητα, σοφία, δύναμη, θεία χάρη και ένίσχυση, είναι φανερό ότι ή μακρά και συχνή και θερμή προσευχή πρέπει νά τεθεϊ σέ ένέργεια, άφοϋ χωρίς τόν Θεό, χωρίς τήν προσευχή τίποτε τò καλò και πνευματικό δέν μπορούμε νά έπιτύχουμε. Ή άρετή και άγιότητα όλα τὰ θεϊα δωρήματα, είναι δωρεές τοϋ Άγίου Πνεύματος και καρποί τής προσευχής. Λοιπόν, ή Άγία και Μεγάλη Τεσσαρακοστή είναι κατ' έξοχήν περίοδος προσευχής και προσευχής ταπεινής, εύλαβικής, άδιαλείπτου και θερμής. Τοϋτο τò δείχνει και τò ότι ή Έκκλησία μας τήν Μεγάλη Σαρακοστή πυκνώνει και μακραίνει πολϋ τίς ιερές Άκολουθίες και προσευχές της. Όρθροι, Όρες, Έπερινοί, Απόδειπνα, Προηγιασμένες με πολλή κατάνυξη τελούνται και διαβάζονται ακριβώς, διότι ή Μεγάλη Σαρακοστή είναι καιρός προσευχής έντατικής. Και τρέχει ό κόσμος, τρέχουν οί εύλαβεϊς Όρθόδοξοι Χριστιανοί και τò πρωϊ και στίς Προηγιασμένες και στούς Χαιρετισμούς και στα Απόδειπνα για νά προσευχηθοϋν με θερμότητα και κατάνυξη, για νά ψάλουν τò «Κατευθυνθήτω ή προσευχή μου...» και τò «Κύριε τών δυνάμεων...» και τò «Τῇ υπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια...». Τρέχουν διότι «τώρα ν' άγία Σαρακοστή, τώρα ν' άγιες ήμέρες ποϋ λειτουργοϋν οί γ' έκκλησιές και ψέλνουν οί παπάδες». Ένας κατανουκτικός ύμνος τής Μεγάλης Σαρακοστής ποϋ όρίζει τήν περίοδο αύτή ως καιρό προσευχής λέγει:

«Ύμνωδίας ό καιρός και δεήσεως ώρα, έκτενῶς· τῷ μόνῳ Θεῷ· Άγιος, Άγιος, Άγιος εἶ ό Θεός ήμῶν»

Δηλαδή, έλατε τώρα ποϋ είναι καιρός προσευχής νά κάνουμε δύο πράγματα. Άφ' ένòς νά ύμνήσουμε, νά δοξολογήσουμε με θεοπρεπείς ύμνους τόν Θεό, λέγοντες σ' αύτόν, ότι Άγιος, Άγος, Άγιος εἶσαι Κύριε ό

Θεός μας, καὶ προσκυνοῦμε τὴν ἄπειρη ἀγιότητά Σου. Ἀφ' ἐτέρου πάλινὰ δεηθοῦμε τοῦ Κυρίου. Νὰ παρακαλέσουμε μὲ ἱκεσίες καὶ δεήσεις θερμές τὸν Κύριό μας, γιὰ τὴν σωτηρία τῶν ψυχῶν μας. Προσευχόμενοι, λοιπόν, τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστῇ μας, τὸ πρῶτο ἔργο μας καὶ καθήκον εἶναι ἡ δοξολογία τοῦ Θεοῦ μας. Νὰ τὸν δοξολογήσουμε, εὐγνωμόνως εὐχαριστοῦντες αὐτόν, διότι μᾶς ἀξίωσε νὰ φθάσουμε στίς ἀγίες ἡμέρες τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Σαρακοστῆς καὶ νὰ τὸν λατρεύσουμε κατ' αὐτές μὲ ὅλη τὴν θερμὴν τῶν ψυχῶν μας. Ἐπειτα μετὰ τὴν δοξολογία μας πρὸς τὸ Θεό, νὰ τὸν παρακαλέσουμε θερμῶς, νὰ μᾶς ἀξιώσει νὰ περάσουμε ὅλη τὴν ἀγία καὶ μεγάλη Σαρακοστὴ σάν ἀγωνιστές Χριστιανοὶ καὶ νὰ καταλήξουμε στὴν ἀγία τοῦ Σωτῆρος μας Ἀνάστασι μὲ τὴν λαμπρὴ νίκη κατὰ τῶν πονηρῶν δαιμόνων καὶ τῶν ὀλεθρίων παθῶν μας. Τοῦτο ἰδιαίτερως τονίζεται στὴν Ὅπισθάμβωνο εὐχὴν τῆς Λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων, ὅποτε ἀπευθυνόμενοι στὸν Θεὸ λέγουμε:

«Δέσποτα Παντοκράτορ, ὁ πᾶσαν τὴν κτίσιν δημιουργήσας· ὁ διὰ τὴν ἄφατόν σου πρόνοιαν καὶ πολλὴν ἀγαθότητα ἀγαγὼν ἡμᾶς εἰς τὰς πανσέπτους ἡμέρας ταύτας πρὸς καθαρισμόν ψυχῶν καὶ σωμάτων, πρὸς ἐγκράτειαν παθῶν, πρὸς ἐλπίδα ἀναστάσεως· ὁ διὰ τεσσαράκοντα ἡμερῶν πλάκας χειρίσας, τὰ θεοχάρακτα γράμματα τῷ θεράποντί σου Μωϋσεῖ· παράσχου καὶ ἡμῖν, Ἀγαθέ, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνίσασθαι, τὸν δρόμον τῆς νηστείας ἐκτελέσαι, τὴν πίστιν ἀδιαίρετον τηρῆσαι τὰς κεφαλὰς τῶν ἀοράτων δρακόντων συνθλᾶσαι, νικητάς τε τῆς ἀμαρτίας ἀναφανῆναι, καὶ ἀκατακρίτως φθάσαι προσκυνῆσαι καὶ τὴν ἀγίαν Ἀνάστασιν. Ὅτι ἡυλόγηται, καὶ δεδόξασται τὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Καιρός, λοιπόν, έντόνου προσευχῆς ἡ Ἀγία καὶ Μεγάλη Τεσσαρακοστή.

στ)Καιρὸς έντατικοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος.

Όλα ὅσα εἶπαμε ἕως τώρα, ὅλα τὰ πνευματικά, τὰ θεῖα, τὰ σωτήρια, ἡ μετάνοια καὶ συντριβή, ἡ νηστεία καὶ περισυλλογή, ἡ προσευχή καὶ κατάνυξη, ὅλα αὐτὰ τὰ οὐράνια δωρήματα γιὰ νὰ συντελεσθοῦν καὶ νὰ γίνουν μόνιμο ἀπόκτημα τοῦ Χριστιανοῦ, γιὰ νὰ δημιουργήσουν πνευματικὸ καθεστῶς στὴν ψυχὴ του, χρειάζονται ἀγῶνα συνεχῆ, ἀδιάκοπο, έντατικὸ ἀγῶνα, διότι στὴν κατόρθωση ὅλων αὐτῶν θὰ ἀντιδράσει μὲ μεγάλη ἐπιμονὴ ὁ παλαιὸς τῆς ἁμαρτίας ἄνθρωπος, ὁ διεφθαρμένος δηλαδὴ ἑαυτὸς μας. Ἀκόμη θὰ μᾶς πολεμήσει μὲ μεγάλη μανία καὶ σφοδρότητα ὁ μισόκαλος καὶ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας διάβολος. Ἐδῶ χρειάζεται ὁ μεγάλος ἀγῶνας, ὁ ὁποῖος πάντοτε βέβαια γιὰ τὸν Χριστιανὸ ὑπάρχει-πρέπει νὰ ὑπάρει καὶ νὰ διεξάγεται μὲ τέχνη καὶ ἀδιάκοπη ἐπιμονὴ καὶ προσοχή-καθ' ὅλο τὸ ἔτος, καθ' ὅλη του τὴν ζωὴ καὶ ἡμέρα καὶ νύκτα, ἀλλ' έντείνεται τώρα τὴν Ἀγία καὶ Μεγάλη Τεσσαρακοστή. Ἀγῶνας καὶ πόλεμος. Ἀγῶνας κατὰ τῆς σαρκὸς καὶ πόλεμος κατὰ τοῦ διαβόλου. Ἀγῶνας κατὰ τῆς σαρκὸς ποὺ παρουσιάζει ὄχι μόνον νωθρότητα καὶ ἀμέλεια στὰ πνευματικά καὶ ἀποστέργει, ἀποστρέφεται καὶ τὴν

μετάνοια καὶ τὴν προσευχή καὶ τὴν περισυλλογὴ ποὺ ὀδηγεῖ στὴν μετάνοια καὶ κατάνυξη καὶ προσευχή, ἀλλὰ καὶ ζητεῖ τὰ ἁμαρτωλὰ πάντοτε, τὰ ἔνοχα, τὰ ἀπαγορευμένα καὶ παράνομα. Νὰ μὴ νηστεύσει. Νὰ μὴ ἀγρυπνήσει καὶ προσευχηθεῖ καὶ κακοπαθήσει. Νὰ μὴ μετανοήσει καὶ ἐξομολογηθεῖ καὶ συντρίψει τὸν ἐγωῖσμό της καὶ ταπεινωθεῖ. Νὰ μὴ

ἐγκρατευθεῖ καὶ ἐτοιμασθεῖ γιὰ τὴν θεία Κοινωνία. Ὅχι, ὅχι αὐτὰ ποὺ εἶναι καυτήρια γιὰ τὴν σάρκα καὶ νεκρώνουν τὴν σάρκα καὶ θανατώνουν τὸν παλαιὸ τῆς ἁμαρτίας ἄνθρωπο. Ὅχι αὐτὰ ποὺ ζωογονοῦν καὶ ἐνδυναμώνουν καὶ τέρπουν καὶ ἀνυψώνουν ὡς τὰ οὐράνια τὸ πνεῦμα, καὶ ἐξαγνίζουν καὶ λαμπρύνουν καὶ ἀγιάζουν σῶμα καὶ ψυχὴ καὶ καθιστοῦν θείας κοινωνοὺ φύσεως τὸν μικρὸ καὶ ἁμαρτωλὸ ἄνθρωπο, τὸν ὁδηγοῦν στὴν θέωση καὶ τὴν αἰώνια μακαριότητα. «*Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος*».¹² Ἡ σὰρκα ἔχει κακές, πονηρές καὶ ἁμαρτωλές τάσεις καὶ ὁρμές καὶ ἐπιθυμίες καὶ ζητεῖ αὐτές νὰ ικανοποιεῖ καὶ νὰ μᾶς ἐπιβάλλει. Οἱ πονηρές ἐπιθυμίες, οἱ ἐγωῖσμοὶ καὶ τὰ πείσματα, οἱ φθόνοι καὶ τὰ μίσση, οἱ ὑπερηφάνειες καὶ ἀλαζονεῖες, οἱ ὕβρεις καὶ βλασφημίες, τὰ ἔργα τοῦ σκούτου, οἱ κῶμοι (σημ. ὁ κῶμος στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἦταν ἐορταστικὴ ἐκδήλωση, εἰδικὰ πρὸς τιμὴ τοῦ θεοῦ Διονύσου), οἱ μέθες, οἱ ἀσέλγειες, τὰ πάθη τῆς σαρκὸς εἶναι γιὰ τὴν σάρκα ἢ ζωὴ της. Ἡ μετάνοια καὶ ἡ συντριβή, ἡ κατάνυξη καὶ ἡ προσευχή, ἡ ἐξομολόγηση καὶ θεία Κοινωνία καὶ ὅλα τὰ ἔργα τὰ πνευματικὰ εἶναι νέκρωση καὶ θάνατος, ἐξάλειψη, ἀφανισμὸς γιὰ τὴν σάρκα. Ἀγωνίζεται, λοιπόν, ἡ σάρκα, λυσοῦ καὶ λυσσασμένη πολεμεῖ τὰ πνευματικὰ, γιὰ νὰ σωθεῖ, γιὰ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ μὴ θανατωθεῖ. Ἀλλ' αὐτὸ δείχνει πὼς χρειάζεται ἀγῶνας ἐκ μέρους τοῦ Χριστιανοῦ καὶ ἀγῶνας βαρὺς καὶ τραχύς, ἔντονος, κρατερός, συνεχής, πόλεμος ὁλοκληρωτικὸς κατὰ τῆς σαρκὸς καὶ χρῆση ὅλων τούτων τῶν μέσων, τῶν ὅπλων τῶν πνευματικῶν, ὥστε νὰ κερδηθεῖ ἡ νίκη, νὰ νεκρωθεῖ ἡ σάρκα, νὰ πάρῃ δυνάμεις τὸ πνεῦμα καὶ νὰ ἀποβεῖ ἀήττητος ὁ Χριστιανὸς στὸν κατὰ τῆς σαρκὸς ἀγῶνα.

¹² Γαλάτας ε' 7.

Στὸν κατὰ τῆς σαρκὸς καὶ κατὰ τοῦ διαβόλου ἀγῶνα. Εἶπαμε, δὲν εἶναι μόνο ἡ σάρκα, ὁ πονηρὸς ἑαυτὸς μας, τὸν ὁποῖο ὁ Κύριος μᾶς προστάζει νὰ τὸν ἀπαρνηθοῦμε. «Ὅστις θέλει ὀπίσῳ μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι».¹³ Εἶναι καὶ ὁ διάβολος, ὁ σατανᾶς, ὁ ἐφευρέτης καὶ ἐμπνευστὴς καὶ ὑποκινητὴς τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας, ὁ δαίμων τῆς σαρκὸς ποὺ γνωρίζει νὰ ἐξεγείρει τὴν σάρκα μὲ τίς ἐπιθυμίες καὶ τὰ πάθη τῆς καὶ νὰ δημιουργεῖ τρομεροὺς πειρασμοὺς στὸν Χριστιανό, ποὺ ζητεῖ νὰ σώσει τὴν ψυχὴ του καὶ νὰ κερδίσει τὸν οὐρανό. Ἐχθρὸς φοβερὸς καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὁ σατανᾶς, καὶ πανοῦργος τεχνίτης ὁ πονηρός, ζητεῖ καὶ ἐπιδιώκει καὶ μηχανεύεται τὸ πᾶν γιὰ νὰ ἀποσπάσει ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστιανό καὶ νὰ τὸν ρίψει σὲ φλόγες τῆς ἁμαρτίας. Νὰ τὸν κάνει παραβάτη καὶ ἁμαρτωλό. Νὰ τὸν καταστήσει ἔνοχο καὶ μισητὸ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἔνοχος καὶ μισητὸς στὸν Θεὸ εἶναι ὁ ἴδιος αὐτός. Νὰ τὸν παρουσιάσει ἀχρεῖο καὶ ἄθλιο καὶ ἀηδῆ (σημ. αὐτός πού προκαλεῖ ἀηδία) καὶ ἀνάξιο τῆς θείας ἀγάπης καὶ βασιλείας. Νὰ τὸν σκληρύνει σιγά-σιγά καὶ νὰ τὸν ἀφήσει ἀμετανόητο. Νὰ τοῦ κλείσει τὸν δρόμο πρὸς τὴν οὐράνιο τοῦ Θεοῦ βασιλεία. Νὰ τὸν κρατήσῃ ἔξω ἀπὸ τὸν Παράδεισο. Νὰ τὸν σύρει μαζί του ὁ τρισκατάρατος στὴν κόλαση καὶ τὸν ἄδη. Καὶ πάντοτε ἀγωνίζεται, γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὸ ἀνθρωποκτόνο ἔργο του ὁ διάβολος. Σ' ὅλη μας τὴν ζωὴ μᾶς πειράζει, ἡμέρα καὶ νύκτα μᾶς πολεμεῖ καὶ μᾶς στήνει παγίδες γιὰ νὰ μᾶς συλλάβῃ. Ὅπως λέγει καὶ ἓνας ὕμνος τῶν ἀναβαθμῶν. «Ἐκ νεότητός μου ὁ ἐχθρὸς με πειράζει, ταῖς ἡδοναῖς φλέγει με». Δὲν μπορούμε νὰ φαντασθοῦμε τί ἐπινόεῖ ὁ σατανᾶς διαρκῶς ἐναντίον μας καὶ τί μηχανές

¹³ Μάρκου η' 34.

μᾶς στήνει γιὰ νὰ μᾶς πιάσει. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος λέγει, ὅτι «ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίη».¹⁴ Καὶ ἂν αὐτὰ τὰ κάνει ὅλο τὸ διάστημα τοῦ ἔτους, σκεφθεῖτε μὲ πόση μανία, μὲ πόση δαιμονικὴ βέβαια λύσσα μᾶς πολεμεῖ τὴν ἁγία καὶ μεγάλη Σαρακοστή ποὺ βλέπει πὼς κάτι περισσότερο γιὰ τὴν ψυχὴ μας καὶ κάτι καλύτερο καὶ τελειότερο γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας προσπαθοῦμε νὰ ἐπιτύχουμε γιὰ τὴν αἰώνια σωτηρία μας. Τώρα κυρίως γίνεται «λέων ὠρυόμενος» καὶ λυσσασμένος λύκος. Τώρα ἐπιστρατεύει ὅλες τίς λεγεῶνες τῶν δαιμόνων τοῦ ὁ ἑωσφόρος καὶ τίς στρέφει ἐναντίον μας, καὶ μᾶς πολεμεῖ μὲ ὅλες τοῦ τίς δυνάμεις καὶ πανουργίες. Τώρα μηχανεύεται τὰ πάντα ὁ παμπόνηρος, γιὰ νὰ μᾶς σύρει ὀπίσω του καὶ νὰ μᾶς ρίξει στὴν ἁμαρτία. Θέλει νὰ μᾶς κάνει νὰ ἀσεβήσουμε πρὸς τίς ἁγίες ἡμέρες. Ζητεῖ νὰ μᾶς καταφέρει νὰ βεβηλώσουμε μὲ ἔργα πονηρὰ καὶ σκοτεινὰ, μὲ βδελυρὰ ἔργα τὴν ἁγία Σαρακοστή μας. Νὰ μὴ μᾶς ἀφήσει νὰ νηστεύσουμε. Νὰ μὴ μᾶς ἀφήσει νὰ μετανοήσουμε καὶ νὰ ἐξομολογηθοῦμε. Νὰ μᾶς ἐμποδίσει νὰ ἐκπληρώσουμε τὸν ἅγιο καὶ ἱερὸ καὶ ψυχοσωτήριο σκοπὸ τῆς Σαρακοστῆς μας, νὰ μὴ κάνουμε τὴν ἐτοιμασίαν μας γιὰ τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλῃ Ἑβδομάδῃ καὶ νὰ βρεθοῦμε ἁμαρτωλοὶ καὶ ἔνοχοι, μολυσμένοι καὶ ἀμετανόητοι, ἀνάξιοι τῶν ἁγίων ἡμερῶν τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ Θεοῦ μας. Αὐτὸ ζητεῖ νὰ ἐπιτύχει τώρα τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστή ὁ σατανᾶς καὶ γι' αὐτὸ πάνοπλος καὶ πανστρατιά ἀγωνίζεται ἐναντίον μας ὁ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας μας πονηρὸς διάβολος.

Μᾶς πολεμεῖ ὁ διάβολος, μὲ τόση μάλιστα μανία. Δὲν θὰ τὸν πολεμήσουμε ἐμεῖς, γιὰ νὰ τὸν νικήσουμε; Μᾶς πολεμεῖ ἡ σὰρκα μὲ ἐπιμονή καὶ λύσσα. Δὲν θὰ τὴν πολεμήσουμε καὶ ἐμεῖς γιὰ νὰ τὴν

¹⁴ Ἀ Πέτρου ε', 8.

ὑποτάξουμε καὶ σώσουμε τὴν ψυχὴ μας ἀπὸ τὴν αἰσchrή καὶ τυραννική της δουλεία; Ἐδῶ εἶναι ὁ ἀγῶνας μας, ὁ μέγας, ὁ ἱερός, ὁ ἅγιος, πνευματικός καὶ θεάρεστος καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ εὐλογημένος καὶ εὐλογούμενος ἀγῶνας μας, ὁ ἰσόβιος ἀγῶνας μας, τὸν ὁποῖο σ' ὅλη μας τὴν ζωὴ θὰ ἀγωνιζώμαστε, θὰ ἐντείνουμε δὲ τώρα καὶ πάνοπλοι θὰ βγαίνουμε στὸν ἀγῶνα μας τοῦτο τὴν ἀγία καὶ μεγάλη Σαρακοστή μας. Ἐδῶ κυρίως ἔχει ἐφαρμογὴ ἡ σωτήριος προτροπὴ τοῦ Κυρίου μας «Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης»¹⁵ καὶ «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν».¹⁶ Ἀγωνιστὴς κατὰ τοῦ κακοῦ, πολεμιστὴς κατὰ τοῦ διαβόλου, βιαστής κατὰ τῆς σαρκός, στρατιώτης γενναῖος καὶ ἐπιδέξιος ἀθλητὴς ὁ Χριστιανὸς στὸν στίβο τῆς ἀρετῆς καὶ στὸν ἀγῶνα τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ὁ ἀπόστολος Πέτρος εἰδικώτερα γιὰ τὸν πόλεμο κατὰ τοῦ διαβόλου μᾶς δίδει θεῖα καὶ σωστικὰ παραγγέλματα. Μᾶς λέγει· «*Νήψατε, γρηγορήσατε· ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ. ὧς ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει*».¹⁷ Ἐμπρὸς στὸν ἀγῶνα καὶ τὴν μάχη κατὰ τοῦ διαβόλου ποὺ εἶναι φοβερὸς καὶ λυσσαλέος ἀντίδικός σας. Μὲ προσοχὴ καὶ νηφαλιότητα, μὲ γρηγοράδα καὶ σβελτοσύνη, ὄρθιοι καὶ ἄγρυπνοι στὸν ἀγῶνα ἀντισταθεῖτε στὸν διάβολο, πολεμεῖστε τον μὲ σταθερά καὶ θερμὴ καὶ ἀκλόνητη πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ ἀγῶνα σας τὸν Σωτῆρα σας Χριστὸν μέ πίστη καὶ ἀφοσίωση καὶ ἐμπιστοσύνη. Τώρα τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστῇ αὐξεῖστε τίς δυνάμεις σας καὶ βγεῖτε πάνοπλοι στὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ διαβόλου.

¹⁵ Λουκᾶ ιγ' 24.

¹⁶ Ματθαίου ια' 12.

¹⁷ Ἀ Πέτρου ε' 8, 9.

Τὸ ὅτι ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σαρακοστή εἶναι στάδιο ἀρετῶν καὶ καιρὸς πνευματικῶν ἀγώνων καὶ νίκης καὶ θριάμβου τὸ τονίζει καὶ τὸ διαλαλεῖ καὶ ἡ Ἁγία Ἐκκλησία μας μὲ δύο κυρίως θαυμάσιους ὕμνους τῆς ποῦ τοὺς ψάλλει στὰ πρόθυρα τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, τὴν Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου, στὸν Ὅρθρον καὶ μάλιστα στοὺς Αἵνους, ὡς Ἰδιόμελο τὸ ἓνα, ὡς Δοξαστικὸ τὸ ἄλλο.

Λέγει τὸ Ἰδιόμελον ποὺ εἶναι τοῦ πλαγίου πρώτου ἤχου.

«Τὸ στάδιον τῶν ἀρετῶν ἡνέωκται, οἱ βουλόμενοι ἀθλῆσαι εἰσέλθετε, ἀναζωσάμενοι τὸν καλὸν τῆς νηστείας ἀγῶνα· οἱ γὰρ νομίμως ἀθλοῦντες, δικαίως στεφανοῦνται· καὶ ἀναλαβόντες τὴν πανοπλίαν τοῦ Σταυροῦ, τῷ ἐχθρῷ ἀντιμαχησώμεθα, ὡς τεῖχος ἄρρηκτον κατέχοντες τὴν πίστιν, καὶ ὡς θώρακα τὴν προσευχήν, καὶ περικεφαλαίαν τὴν ἐλεημοσύνην· ἀντὶ μαχαίρας τὴν νηστείαν, ἣτις ἐκτέμνει ἀπὸ καρδίας πᾶσαν κακίαν. Ὁ ποιῶν ταῦτα, τὸν ἀληθινὸν κομίζεται στέφανον, παρὰ τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Κρίσεως».

Τὸ νόημα τοῦ τροπαρίου τούτου εἶναι φανερό καὶ ἡ ἐρμηνεία του ἀπλή. Μὲ λίγα λόγια μᾶς λέγει. Τὸ στάδιο τῶν ἀρετῶν ἀνοίγει τώρα τὴν Σαρακοστή, Χριστιανοί, καὶ ὅσοι θέλετε νὰ ἀγωνισθεῖτε, ἐλᾶτε, μπεῖτε μέσα στὸ στάδιο, ἀναλάβετε τὰ ὄπλα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνα καὶ ἀγωνισθεῖτε. Ὅπλα ἀκαταίσχυντα καὶ νικηφόρα εἶναι ἡ Πίστις, ἡ Προσευχή, ἡ Νηστεία, ἡ Ἐλεημοσύνη. Ὅπλισθεῖτε μὲ αὐτά, ἀγωνισθεῖτε μὲ αὐτά, πολεμεῖστε γενναῖα καὶ ἥρωϊκά, χωρὶς νὰ δειλιάσετε καὶ νὰ φοβηθεῖτε τὸν ἀντίπαλο ἐχθρὸ καὶ θὰ νικήσετε. Θὰ νικήσετε καὶ θὰ στεφανωθεῖτε σάν νικητές καὶ τροπαιοῦχοι ἀπὸ τὸν Παμβασιλέα Χριστό κατά τὴν ἡμέρα τῆς Κρίσεως

Τὸ Δοξαστικὸν τοῦ πλαγίου δευτέρου ἤχου ψάλλει:

«Ἐφθασε καιρός, ἡ τῶν πνευματικῶν ἀγώνων ἀρχή, ἡ κατὰ τῶν δαιμόνων νίκη, ἡ πάνοπλος ἐγκράτεια (ποῦ γίνεται τώρα τῇ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ), ἡ τῶν Ἀγγέλων εὐπρέπεια, ἡ πρὸς Θεὸν παρρησία· δι' αὐτῆς γὰρ Μωϋσῆς γέγονε τῷ Κτίστῃ συνόμιλος, καὶ φωνὴν ἀοράτως, ἐν ταῖς ἀκοαῖς ὑπεδέξατο. Κύριε, δι' αὐτῆς ἀξίωσον καὶ ἡμᾶς, προσκυνῆσαί σου τὰ Πάθη καὶ τὴν ἀγίαν Ἀνάστασιν, ὡς φιλόανθρωπος».

Δηλαδή, τώρα ποὺ ἔφθασε ὁ καιρὸς ποὺ ἀρχίζουν ἐντονώτατοι οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες καὶ κερδίζεται ἡ νίκη κατὰ τῶν δαιμόνων, ἀξίωσέ μας Κύριε, νὰ ἀγωνισθοῦμε τοὺς πνευματικούς μας ἀγῶνες καὶ ἀνάδειξέ μας νικητές τῶν δαιμόνων. Ὅπως δέ μὲ τὴν νηστεία καὶ ἐγκράτεια ὁ προφήτης Μωϋσῆς ἔγινε συνόμιλος μὲ Σὲ τὸν Κτίστη καὶ Θεὸ καὶ ἄκουσε τὴν φωνή Σου καὶ ἀναδείχθηκε πιστὸς τηρητής τοῦ ἀγίου θελήματός Σου, ἔτσι ἀξίωσε καὶ ἐμᾶς ὡς φιλόανθρωπος ποὺ εἶσαι, μέ νηστεία καὶ ἐγκράτεια καὶ προσευχή νὰ προσκυνήσουμε τὰ ἅγια Πάθη Σου καὶ τὴν τριήμερη Ἀνάστασή Σου.

Ζ) Σ υ ν ε χ ῆ ς καὶ ἔ ν τ ο ν ο ς μ υ σ τ η ρ ι α κ ῆ ζ ω ῆ . Πότε; Πάντοτε. Εἶναι δηλαδή, ὑπάρχει καιρὸς, γιὰ νὰ χαλαρώνονται ποτὲ καὶ νὰ ἀτονοῦν τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ Χριστιανοῦ; Ποτέ. Διότι ἀλλοίμονό του τότε. Ὁ λύκος τῆς ἁμαρτίας τὸν κατέφαγε. Ἀλλ' ἀφοῦ τώρα τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστῇ ἀναλαμβάνεται ἔντονος καὶ κρατερὸς ἀγῶνας κατὰ τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ φροντίδα καὶ προσπάθεια τελείου ἐξαγνισμοῦ τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἀνάγκη εἶναι νὰ πυκνώσουν καὶ νὰ ἐνταθοῦν καὶ τὰ μέσα τῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα. Διότι -πρέπει νὰ τὸ γνωρίζουμε ὅλοι- ζωὴ πνευματικὴ, χωρὶς πνευματικὴ τροφοδοσία δὲν μπορεῖ νὰ συντηρηθεῖ. Καὶ ἀγῶνας πνευματικὸς χωρὶς

συνεχῇ καὶ γενναῖο ἐξοπλισμὸ μὲ τὰ ἰσχυρότερα μάλιστα ὄπλα δὲν εἶναι δυνατό νὰ εὐοδωθεῖ καὶ νὰ κερδίσει τὴν νίκη. Καὶ εἶναι ἰσχυρὸ ὄπλο ἡ νηστεία. Εἶναι πανίσχυρο ὄπλο ἡ προσευχή. Εἶναι συντριπτικά γιὰ τὸν φοβερὸ ἐχθρὸ ὄπλα ἡ μετάνοια καὶ ἡ κατάνυξη καὶ ἡ ταπείνωση καὶ ἡ συντριβή. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὄπλα καὶ ὄπλα νικηφόρα. Ἀλλὰ τὰ παντοδύναμα ὄπλα στὸν ἀγῶνα τοῦτο τὸν τρομερὸ εἶναι τὰ ἅγια τῆς Ἐκκλησίας μας μυστήρια καὶ ὁ ἄρτιος καὶ τέλειος μὲ αὐτὰ ἐξοπλισμός. Εἶναι ἡ συνεχὴς χρῆση καὶ τακτικὴ προσέλευση καὶ συμμετοχὴ τοῦ ἀγωνιστῆ Χριστιανοῦ στὰ ἁγιαστικά ταῦτα τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια, δηλαδή, ἡ συνεχὴς μυστηριακὴ του ζωῇ. Ἐὰν δὲ καὶ στίς ἄλλες περιόδους τοῦ ἔτους δὲν πρέπει νὰ διακόπτει τὴν μυστηριακὴ του ζωῇ, ἀλλὰ τακτικὰ νὰ προσέρχεται στὰ ζωοποιὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, πολὺ περισσότερο νὰ πυκνώνει τὴν προσέλευσή του σ' αὐτὰ τώρα τὴν Σαρακοστή καὶ νὰ ἔχει κατὰ τίς πάνσεπτες καὶ ἅγιες αὐτές ἡμέρες ἔντονη μυστηριακὴ ζωῇ.

Ὅταν λέμε ἐδῶ τώρα τακτικὴ προσέλευση στὰ μυστήρια, τέτοια μυστήρια ἐννοοῦμε τὴν Ἱερὰ Ἐξομολόγηση καὶ τὴν θεία Κοινωνία. Αὐτὰ κυρίως εἶναι τὰ μυστήρια τοῦ ἁγιασμοῦ μας. Αὐτά εἶναι ἡ ἀέναος καὶ ἀκένωτος πηγὴ τῆς πνευματικῆς μας δυνάμεως καὶ ζωῆς. Αὐτὰ μᾶς ἀνακαινίζουν, μᾶς ἀναγεννοῦν, μᾶς ἐνδυναμώνουν, μᾶς ὀπλίζουν μὲ θεία γνώση καὶ δύναμη καὶ ἐξουσία καὶ μᾶς κάνουν θαρραλέους καὶ γενναίους καὶ ἡρωϊκοὺς μαχητὲς κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῆς σάρκας. Αὐτὰ μᾶς δίνουν τὴν νίκη κατὰ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν. «*Καθάπερ λέοντες πῦρ πνέοντες*» ἐξερχόμεθα τῆς ἁγίας Τραπέζης (ὅταν ἀξίως κοινωνοῦμε), λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «*καὶ φοβεροὶ τῷ διαβόλῳ γινόμεθα*». Φοβεροὶ στὸν φοβερὸ διάβολο μὲ τὴν ἁγία Κοινωνία.

Βέβαια τώρα τὴν Μεγάλη Σαρακοστή ἰδιαιτέρως, τελεῖται καὶ τὸ ἱερὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου, σὲ ὅποιανδήποτε ἡμέρα θελήσει ὁ Χριστιανὸς γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς οἰκείους του νὰ τὸ τελέσει, γι' ὅλους δὲ γενικῶς στοὺς ἱεροὺς ναοὺς μας τὴν Μεγάλη Τετάρτη τὸ βράδυ, πρὶν ἀπὸ τὸ Μικρὸ Ἀπόδειπνο. Καὶ σ' αὐτὸ μποροῦν νὰ μετέχουν οἱ βουλόμενοι καὶ νὰ ἀγιάζονται μὲ τὸ Ἅγιο Ἑλαιο. Ἀλλὰ τὰ μυστήρια τῆς Ἐξομολογήσεως καὶ τῆς θείας Κοινωνίας εἶναι γιὰ ὅλους ὑποχρεωτικά καὶ ἡ τακτικὴ προσέλευση σ' αὐτὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ λαχτάρα καὶ ὁ κρυφὸς πόθος ὅλων μας καὶ τὸ συνεχὲς αἶτημα τῶν προσευχῶν μας. Ὅταν δέ, εἴτε κατὰ τίς προηγιασμένες θεῖες Λειτουργίες ποὺ γίνονται ἀκριβῶς γιὰ νὰ κοινωνοῦν συχνὰ τὴν Μεγάλη Σαρακοστή οἱ Χριστιανοί, εἴτε τὰ Σάββατα καὶ τίς Κυριακές, ὅποτε ὅλοι μας καλούμεθα νὰ κοινωνήσουμε, βλέπουμε ἀνέτοιμο καὶ βρίσκουμε ἀνάξιο τὸν ἑαυτό μας γιὰ νὰ προσέλθουμε στὸ θεῖο μυστήριον, πρέπει νὰ θλίθεται ἡ ψυχὴ μας καὶ ἀπὸ δριμύ πόνον νὰ σπαράσσει ἡ καρδία μας. Γιατί; Διότι χάνουμε τὴν θεία εὐκαιρία καί, καλούμενοι, βρισκόμαστε ἀνάξιοι τοῦ θείου Μυστηρίου. Μεγάλη Σαρακοστή καὶ νὰ μὴ κοινωνοῦμε συχνά; Φοβερὸ τοῦτο καὶ ἀπαράδεκτο. Γι' αὐτὸ νὰ προσερχώμαστε πάντοτε στὴν Ἁγία Μετάληψη καὶ Κοινωνία. Τί μέγα κακὸ ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ ἱερὰ μυστήρια γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς ποὺ ἀγωνίζονται! Ἄν ἀγωνίζονται, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀγωνίζονται χωρὶς τὴν χάρη καὶ ἐνδυνάμωση τῶν θείων μυστηρίων! Τί μεγάλη συμφορὰ καὶ θλίψη, νὰ ἀπέχουν τῶν ζωοποιῶν μυστηρίων! Λοιπόν, τὸ πᾶν νὰ κάνουμε γιὰ νὰ ἔχουμε, τοῦλάχιστον τὴν Μεγάλη Σαρακοστή, συνεχῆ καὶ ἀδιάλειπτη μυστηριακὴ ζωή.

Τὸ πότε, τὸ κάθε πότε θὰ προσέρχεται ὁ Χριστιανὸς στὴν ἱερὰ ἐξομολόγηση, γιὰ νὰ ἐξαγορεύει τίς ἀνομίες του καὶ ἀποκαλύπτει στὸν πνευματικὸ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ του κατάσταση καὶ ζωὴ, αὐτὸ θὰ τοῦ τὸ λέγει ἡ συνείδησή του. Ἡ περισυλλογὴ καὶ αὐτοσυγκέντρωσή του καὶ ὁ ἔλεγχος, ἡ ἔρευνα καὶ ἐξέταση τοῦ ἑαυτοῦ του. Τί βλέπει στὸν ἑαυτό του; Τί τοῦ μαρτυρεῖ ἡ συνείδησή του; Πόσες ἀπροσεξίες; Πόσες πτώσεις; Πόσες παραβάσεις καὶ παραλείψεις, πόση ἐνοχή; Θὰ βλέπει καὶ θὰ κρίνει. Καὶ ἀναλόγως θὰ πράττει. Ἴσως θὰ χρειάζεται νὰ πηγαίνει, καὶ κάθε ἐβδομάδα ἢ ἴσως θὰ χρειασθεῖ καὶ μιὰ καὶ δυὸ φορές τὴν Σαρακοστή καὶ κάθε μῆνα τὸν ἄλλο χρόνο. Εἴπαμε, ἡ συνείδησή του, ὁ ἑαυτός του. Καὶ ὁ πνευματικὸς του κατὰ τὴν γνώμη καὶ ἀντίληψη ποὺ θὰ σχηματίσει γιὰ αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν πνευματικὴ του πορεία καὶ ζωὴ. Τὸ κάθε πότε πάλι θὰ προσέρχεται στὴν ἀγία κοινωνία καὶ θὰ κοινωνεῖ, καὶ αὐτὸ ὁ πνευματικὸς του θὰ τὸ ὀρίσει. Ἀνάλογα μὲ τὴν προσοχὴ ποὺ ἔχει στὸν ἑαυτό του, ἀνάλογα μὲ τὸν ἀγῶνα ποὺ διεξάγει, ἀνάλογα μὲ τίς νίκες ποὺ κερδίζει. Μακάρι νὰ τὸν βρίσκει ἄξιο καὶ νὰ τοῦ δίδει ἄδεια σὲ κάθε θεία Λειτουργία νὰ κοινωνεῖ, καὶ τίς Κυριακές καὶ τίς καθημερινές. Ἴσως ὅμως νὰ τοῦ πεῖ μόνο κάθε Κυριακὴ. Ἴσως καὶ μόνο δύο ἢ μόνο μία φορὰ τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστή. Ἴσως καὶ καθόλου κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ. Κακό! Κακὸ βέβαια καὶ θλιθερό. Νὰ μὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ κοινωνήσῃ τὴν Μεγάλῃ Σαρακοστή, τὴν Μεγάλῃ Πέμπτῃ, τὴν Ἀνάστασι! Τί φοβερό, τί θλιθερό γιὰ τὸν Χριστιανό! Ἀλλὰ ἔτσι πρέπει νὰ γίνῃ. Δὲν θὰ κανονίζει ὁ Χριστιανὸς μόνος του κάθε πότε θὰ κοινωνεῖ. Θὰ τὸ κανονίζει ὁ πνευματικὸς, στὸν ὁποῖο ἐξομολογεῖται. Εἶναι πολλοὶ ποὺ πηγαίνουν μόνοι τους καὶ χωρὶς νὰ ἐξομολογηθοῦν ἀκόμη καὶ κοινωνοῦν. Πάσχα, σᾶς λένε, Μεγάλῃ Πέμπτῃ, Μεγάλῃ Σάββατο καὶ μπαίνουν μέσα στὴν

Ἐκκλησία καί, χωρίς νὰ κάνουν καὶ τὸν σταυρό τους ἀκόμη, προχωροῦν οἱ ταλαίπωροι πρὸς τὴν ἁγία Κοινωνία. Ἀπὸ συνήθεια θὰ πεῖτε. Ναί, ἀλλ' ἀπὸ κακὴ συνήθεια. Διότι ἔτσι τὸ βρῆκαν, καὶ δὲν σκέπτονται οἱ ἀξιοθρήνητοι αὐτοὶ Χριστιανοὶ τί βρῆκαν. Ἀλλὰ τί κρῖμα, τί κρῖμα καὶ κατάκριμα, τί ἐνοχὴ καὶ καταδίκη! Ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὸ λέγει. Λέγει δηλαδὴ πὼς ὁ ἄνθρωπος ποὺ χωρίς μετάνοια καὶ συναίσθηση, χωρίς ἐξομολόγηση καὶ πνευματικὴ προετοιμασία πλησιάζει τὸ Ἅγιο Ποτήριο καὶ κοινωνεῖ, αὐτὸς «*κρῖμα (κατάκριμα δηλαδή, καταδίκη) ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου*». Γι' αὐτὸ κάνει ἔντονη τὴν σύσταση καὶ προτροπὴ. «*Δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω*».¹⁸

Ἄς προσέχουμε, λοιπόν, ἃς προσέχουμε καὶ ἃς ἀγωνιζόμαστε νὰ ἔχουμε πάντοτε, ἰδιαίτερως τὴν ἁγία καὶ μεγάλη Σαρακοστή, ἔτοιμο τὸν ἑαυτό μας γιὰ τὴν ἁγία Κοινωνία. Ἄς φροντίζουμε νὰ ἔχουμε καὶ νὰ παρουσιάζουμε καὶ στοὺς ἄλλους πρὸς παραδειγματισμό, ἔντονη καὶ τακτικὴ μυστηριακὴ ζωὴ, ἐξομολόγηση, θεία Κοινωνία, τώρα μάλιστα τὴν Ἁγία Τεσσαρακοστή. Τότε θὰ ἀξιοποιοῦνται οἱ ἀγῶνες μας καὶ ὅλες μας οἱ προσπάθειες. Θὰ στέφονται μὲ ἐπιτυχίες τὰ πνευματικά μας γυμνάσματα καὶ τὰ αἰτήματα τῶν προσευχῶν μας. Μὲ τὴν συνεχῆ μυστηριακὴ ζωή.

Μετά πατρικῶν εὐχῶν.
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ὁ Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιὴλ

¹⁸ Ἀ Κορινθίους ια' 27-29.

